

За 30 років у цьому краї зникли люди та коти, там розвелися зубри, рисі й ведмеді. У цьому пересвідчилася кореспондент «Київської правди»

30 березня 2017 року більша частина зони відчуження набула офіційного статусу «Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник» – через 31 рік потому, як територія площею понад 2000 км² стала непридатною для життя людей, і півмільйона її жителів залишили свої оселі. Спочатку екологи не вірили, що коли-небудь природа в зоні відчуження зможе відновитися, проте з 1991 року дика флора і фауна Полісся почали відроджуватися

Енергія вже не атомна, а сонячна

– Зону відчуження поділять на два кластери – промисловий і заповідний, – завважив голова Державного агентства України з управління зоною відчуження Віталій Петрук. – Десятикілометрова територія навколо ЧАЕС – це зона спеціального промислового використання, там і в подальшому будуватимуть ядерні могильники, й уже цього року з'являться перші сонячні панелі, бо вся інфраструктура для передачі енергії збереглася. А дві третини цієї території перейде до заповідника, хоча процедуру його відвідування також визначатимемо особливим правовим статусом Чорнобильської зони відчуження, відтак режим відвідування десятикілометрової ділянки залишатиметься гранично суворим.

«Рудий ліс» позеленів

Прямуємо в радіаційні хащі Чорнобиля, до сумнозвісного «іржавого лісу». Там нас зустрічає радіоеколог Сергій Гащак, який працює в зоні з самого початку, з 1986 року. Сходити з дороги заборонено: занадто високий фон – на асфальті випромінювання в 10 разів перевищує норму, а якщо піти в хащі, то він у 50-100 разів буде більшим, ніж допустимий. Розмовляємо в супроводі постійного настирливого стрекоту дозиметра.

– Рудим цей сосновий ліс став після аварії, коли випала величезна доза першого радіоактивного викиду. Ліс загинув, голки стали рудими, дерева стояли чорні й голі, тому ліквідатори стали називати його рудим. Цікаво, що сосна за радіологічною характеристикою схожа з людиною, і дози для її загибелі теж збігаються з людськими. Ті дерева не збереглися – їх бульдозерами разом із верхнім шаром ґрунту згорнули, заклали в траншеї і засипали метровим шаром землі, тож понад 50 відсотків «рудого лісу» поховали. Частина тварин теж загинула від променевої хвороби. Досліджувати його було складно, в перші роки науковці могли перебувати тут лічені хвилини, робили все швидко, пересувалися перебіжками. Нині ця ділянка вкрито молодими зеленими деревами, що швидко ростуть: береза, вільха, осика. Але земля все одно дуже сильно

НОВІ ЖИТЕЛІ ЗОНИ ВІДЧУЖЕННЯ

забруднена трансурановими елементами. У 1990 роках рівень радіоактивності знизився у тисячі разів, тут стали працювати біологи з усього світу. Саме ця територія (єдина в усьому світі, за межами лабораторій і спеціальних експериментів) може показати, як високі дози радіації впливають на живі організми. Але вона й досі неприємна для людини: працювати тут можна не хвилини, а години, вживаючи всіх заходів захисту. Однак тваринам немає діла до радіації, вони не мають природного дозиметра, тому тут можна зустріти сліди лосів, кабанів, вовків. Поки йшов до вас, заєць вискочив з-під ніг. Посеред «рудого лісу» в штучній водоймі оселилася родина бобрів, – цієї миті Сергія перебиває гоготіння чорного дятла вдалині. – У перші поварійні роки тварини швидко гинули, хворіли, були порушені репродуктивної функції, багато генетичних збоїв і випадків ракових захворювань. В умовах радіації має працювати правило: чим менше, тим краще. Не можемо сказати, що нині тут з'явилися якісь нові унікальні організми, нечутливі до випромінювання.

Бобри знищили систему меліорації

У зоні зникли тварини, що пов'язані з людиною: хатня миша, горобці, сірі голуби, ластівка; білого лелеку можна зустріти лише в селах, де живуть самосели. Собаки й коти теж тягнуться до людини, їх багато в Чорнобилі та на КПП. Велику зграю молодих дворових псів зустрічаємо біля ідальні станції

– вони чекають м'ясних залишків (від хліба відвертаються). А чорно-біла кішка гордо сидить на ослинчику КПП «Прип'ять», туди її два роки тому підкинули кіткою.

– Натомість значно збільшилася популяція оленя, лося, косулі, дикого кабана, прийшов зубр, – розповідає Денис Вишневецький, начальник групи радіаційно-екологічного моніторингу ДПС «Екоцентр». – Тварини повністю колонізували зону відчуження. На противагу білому лелеці, з'явився чорний, який любить самотність. Замість ластівки міської оселилася берегова. Дахи багатоповерхівок Прип'яті освоїли орлани й постільга. Рись зникла з цього регіону Полісся десь у середині двадцятого століття. Нині на дуже забрудненій території десятикілометрової зони працює 21 фотопастка, і половина з них помітили цих великих особин родини котових. Повернулися косулі, тетеруки, рябчики, бо тут відновилися їхня кормова база. Нещодавно з Білорусі прийшов ведмідь. Вовки поділили територію, в межах зони живуть п'ять-сім зграй, близько п'ятдесяти сіроманців. Уже два роки серед диких кабанів лютує «африканка» (АЧС), тож їх поменшало, а вовки переключилися на бобрів. Останні повернули воду в болота, тим самим повністю своїми запрудами знищили систему радянської меліорації.

Продовж. на стор. 12

Нові жителі зони відчуження

Продовж. Початок на стор. 6

Степовий кінь прижився в лісі

Останнього тубільного коня Полісся тарпана знищено 1897 року. Через століття сюди заради експерименту завезли 20 коней Пржевальського із заповідника «Асканія-Нова» для вільного випасу. Наївпустельний кінь добре прижився в чорнобильських перелогах – зарослих сільськогосподарських полях. Тепер він гасає просіками лісу, особливо табуни вподобали напівзруйновані ферми, де вони ховаються від снігу, вітру й дощу. І рівень радіації там нижчий, бо нині провалени дахи того часу прийняли на себе основний удар атомного пилу. Кількість гривастих можна підрахувати лише з повітря. Відтак, за словами екологів, їх налічується понад 60 голів.

На футбольному полі поросли 15-метрові дерева

Прип'яті завжди буде лише 16 років. Рівень радіації тут у 8-10 разів перевищує київський. Це не лише місто-пустка, а й чудовий урбаністичний полігон, що показує, як поводитимуться міста, якщо колись зникне людство. Не треба гігантських війн чи вибухів – наші будинки зруйнують звичайні дерева: тополя, клен, береза. Такий процес називають біоруйнуванням. Якщо подивитися на старі фото, то рослинності в місті було мало – пісок і газони. Натомість нині Прип'ять повільно заросла деревами: вони повсюди, навіть на дахах 16-поверхівок, товсті стовбури перегородили вхід до під'їздів. Тепер не можна заходити в споруди, є загроза обвалення сходинок і перекриттів. Обвалилася одна з п'яти шкіл, на багатьох будівлях є ознаки руйнування – час і погодні умови роблять свою справу. Лише за березень циклів «заморожування-розморожування», які трощать бетон і асфальт, було понад 20. Троянди, якими славилася місто, здичавіли й переродилися на шипшину.

Прямуємо на міський стадіон. Денис Вишневський зупиняється і показує нам стовбур високої тополі, яка проросла через металеві прутья поваленої огорожі. Те, що ти на стадіоні, розумієш лише тоді, коли підіймаєшся на напівзруйновані трибуни – внизу є асфальтова бігова доріжка, а на футбольному полі, де 1986-го сідали гвинтокрили, височіють дерева.

Прип'ять повністю знелюдніла, за екологічними умовами вона стала скелястим ландшафтом. Замість людей сюди прийшли миші, зайці, лиси, час від часу заходять вовки. Нещодавно оселилася родина борсуків. Узимку навідувалася рись, причому в магазин «Струмок» вона зайшла обережно через чорний вхід, а вийшла через парадний. Журналістам побачити живність не вдалося: скільки не носили котлеток, скільки не виглядали лиса Семена, проте рудий оминув нас своєю увагою, хоча взимку охоче позував перед фотокамерами. Поки що великих тварин (ведмедя й благородного оленя) можна побачити лише на графіті, якими розмальовані стіни колишнього будинку культури «Енергетик».

Звірі влаштовували собі банкет

Прямуємо в автобусі до ставків-охолоджувачів. Через 500 метрів від четвертого блоку нам показують свіжоповалені дерева на березі каналу – тут попрацювала родина бобрів. Проте відеооператорів з автобуса не випускають через занадто високий радіаційний фон. Великий ставок-охолоджувач біля градирень: колись тут функціонувало спеціальне рибне господарство станції, бо вода в ньому впродовж усього року була теплою. Це старе русло річки Прип'ять, яке для служіння атому заглибили й наповнили водою. Уже кілька років насосна станція не працює, тому ставки поступово перетворюються на ланцюжок зарослих очеретом ставків, де оселилися 185 видів птахів, серед яких червонокнижний чорний лелека, а також вужі, українська гадюка, черепахи.

– Коли рівень води впав і оголилося дно, місцеві тварини влаштували собі справжній банкет. Сюди приходили навіть вовки та снотовидні собаки. Вони їли равликів, водорості, рибу, – згадують дослідники. – Риба тут є і багато, ловити її можна, а от їсти ні. Тож залиште її орланам, – радять екологи. – Сомики вже доросли до 2,5 метра завдовжки.

Лада БОНДАРЕНКО